

УДК 37.014.544.005.342

Устинова Н.В.*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕХОДУ ТРАДИЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ НА ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ

У статті на основі теоретичного матеріалу, узагальненої практики та власних напрацювань у гімназії №1 м. Херсона узагальнено перспективний досвід переходу від традиційних навчальних закладів до інноваційних – ліцеїв, гімназій, коледжів, інноваційних шкіл тощо, у яких постають принципово нові форми організації навчально-виховного процесу, ґрунтовно закріплюються соціальні вимоги до його організації. Доведено, що гімназія є тим інноваційним навчальним закладом, де суттєво зростає самостійність учительського та учнівського колективів, насамперед у виборі стратегії розвитку, організації діяльності, методів навчання й виховання.

Ключові слова: традиційні навчальні заклади, інноваційні навчальні заклади, принципово нові форми організації навчально-виховного процесу, посилені соціальні вимоги до організації навчально-виховного процесу.

У зв'язку з відкриттям і функціонуванням різного роду інноваційних навчальних закладів (ліцеїв, гімназій, коледжів, інноваційних шкіл тощо) останнім часом виникла потреба виявлення особливостей переходу традиційних навчальних закладів на нові форми навчання зі зміною статусу цих навчальних закладів. Цим і визначається актуальність пропонованої статті.

Останнім часом до проблеми відкриття та діяльності інноваційних навчальних закладів зверталися В. Арістов, О. Бесарабов, К. Білицька, Г. Данилова, Л. Коробченко, Д. Санлиер, Ю. Юрчонок та ін.

Водночас у цих та інших публікаціях по суті не розглядаються проблеми розробки й обґрунтування особливостей переходу традиційних навчальних закладів на інноваційні форми.

Зважаючи на означене вище, мета статті полягає в розробці й обґрунтуванні особливостей переходу освітніх закладів на інноваційні форми навчання в нових типах освітніх закладів.

У соціокультурному контексті прагматичного суспільства третього тисячоліття, зважаючи на дисгармонію між духовним і матеріальним розвитком, особливої значущості набуває загальносвітова гуманістична тенденція, спрямована на утвердження дитиноцентризму – поваги до зростаючої особистості, підтримку її індивідуального розвитку, розуміння її неповторності. З огляду на це, школа як основна виховна соціальна інституція, діяльність якої має відповідати суспільним очікуванням, перебуває в пошуку нової освітньої моделі змісту і структури педагогічного процесу, навчально-виховних технологій, відносин між суб'єктами освітньо-виховної взаємодії.

Особистісна орієнтація освіти, забезпечення рівних можливостей щодо її здобуття, створення інноваційних навчально-виховних закладів є пріоритетними напрямками державної політики України в галузі освіти. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті наголошується, що держава має гарантувати інноваційний характер навчально-виховної діяльності, різноманітність типів навчальних закладів, варіативність навчальних програм, індивідуалізацію навчання та виховання [1].

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року серед стратегічних напрямків розвитку освіти зокрема називає «створення та забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, створення навчальних закладів різних типів і форм власності» [2].

Отже, наявність нетрадиційних за типом освітніх закладів – ліцеїв, гімназій, коледжів, колегіумів, авторських шкіл – в освітньому просторі України є водночас: а) ознакою часу; б) відгуком на суспільний запит; в) результатом педагогічного пошуку

* © Устинова Н.В.*

освітян. Педагогічні колективи сучасних загальноосвітніх навчальних закладів різних типів намагаються знайти оригінальні, індивідуальні підходи до навчання і виховання дітей, розробити та впровадити авторські проекти, знайти своє «обличчя» [5].

До нових форм організації навчального процесу і нових типів загальноосвітніх закладів можна віднести: створення в межах традиційних середніх загальноосвітніх шкіл гімназійних класів, класів різнорівневого навчання, корекційно-розвивальних класів; створення в рамках традиційних загальноосвітніх середніх шкіл класів з поглибленим вивченням окремих предметів, профільних класів; відкриття шкіл-гімназій як експериментальних майданчиків; створення авторських шкіл; відкриття гімназій, ліцеїв, професійних ліцеїв, вищих професійних училищ, коледжів; створення центрів неперервної освіти [4].

Педагогічний процес у навчальних закладах нового типу, на відміну від традиційних, відрізняється саме формою організації навчання. Поряд з відомими формами навчання в середній загальноосвітній школі (урок, навчальні екскурсії, факультативні заняття), в ліцеї, гімназії чи коледжі використовуються вишівські форми навчання (лекції, семінарські і практичні заняття, лабораторні роботи і практикуми, тематичні екскурсії); у професійних ліцеях, коледжах, професійних училищах до цього переліку ще додається виробнича практика, курсове та дипломне проектування.

Розглядаючи особливості переходу освітніх закладів на нові форми навчання, насамперед назвемо низку вимог до умов, які слід враховувати при переході традиційного освітнього закладу на новий статус або відкриття навчального закладу нового типу.

1. *Особливості географічного становища регіону.* Ведучи мову про особливості регіону, зупинимося на понятті «територіальна освітня система» як сукупності пов'язаних поміж собою освітніх й інноваційних процесів та діяльності щодо управління цими процесами, що здійснюється освітніми закладами та іншими інституціями на тій чи іншій території. Осердя територіальної освітньої системи – спеціально організована відносно цілісна система освітніх закладів, класів і груп різних напрямків, профілів і спеціальностей. Вона забезпечує освітні потреби і враховує можливості всіх дітей, які проживають на території.

2. *Реальна потреба населення в закладах підвищеного рівня освіти.* Нині реальна потреба в закладах підвищеного рівня освіти приблизно втричі менша від кількості діючих. Тобто в цих закладах (наприклад, у гімназіях) навчаються не лише і не стільки обдаровані діти, скільки звичайні діти, що призводить до їхнього перевантаження і згубного впливу на здоров'я та духовний розвиток. Через це є два виходи з такого становища. Якщо ситуація тимчасова і через рік-два з'явиться можливість вивести звідси частину дітей, то школі слід присвоювати тимчасовий статус експериментального майданчика щодо відпрацювання тієї чи іншої моделі гімназійної освіти в межах звичайної загальноосвітньої школи. Якщо ж перспектива вивести дітей є нереальною, то потрібно надати інше приміщення для відкриття гімназії. Якщо це не є можливим, то гімназію відкривати не слід.

3. *Вивчення і прогнозування соціального замовлення.* Мережа освітніх закладів (традиційних і нових) має створюватися і визначатися на підставі вивчення вимог соціального замовлення на цьому етапі економічного розвитку та його прогнозування на майбутнє. Місцева влада правоможна відкривати і фінансувати інноваційні освітні заклади, експериментальні майданчики, бути їх засновником.

4. *Визначення моделі навчального закладу.* Ведучи мову про навчальний заклад як складну систему, що характеризується своїми компонентами і зв'язками поміж ними, які визначають її побудову і своєрідність, можна запропонувати декілька структурних моделей навчального закладу нового типу. Під структурною моделлю розуміють послідовність взаємодіючих між собою ступенів (рівнів, профілів) навчання й виховання, що існують у кожному навчальному закладі. Єдиних структурних моделей

не існує, і кожний педагогічний колектив визначає їх, виходячи з нормативних положень, місцевих умов.

Структурна модель гімназії має кілька ступенів (два, три, чотири). При двоступеневій моделі на першому ступені (5-8 класи) можна створити кілька напрямків навчання, які на другому ступені (9-11 класи) трансформуються на три профілі навчання. При треступеневій моделі, окрім двох гімназійних, додається молодший ступінь – прогімназія (1-4 класи) і дошкільні навчальні заклади (дитячий садок). При чотиреступеневій моделі уявляється більш повно врахувати вікові та індивідуальні особливості і здійснити професійну орієнтацію.

5. *Наявність потрібної матеріальної бази.* Ця умова постає актуальною для середніх навчальних закладів у зв'язку зі створенням багатопрофільного освітнього середовища, навчання учнів за кількома профілями в одному навчальному закладі, що раніше орієнтувався на навчання учнів одного рівня і одного профілю.

6. *Розвиток педагогічної культури та підвищення кваліфікації учительських кадрів.* Учителі повинні не лише повідомляти певну програмову інформацію і проводити роботу щодо її засвоєння, але й забезпечити моральне виховання особистості, формування її направленості, світогляду, уміння визначити життєві перспективи (5 хвилин на уроці має бути присвячено виховному моменту).

7. *Розробка навчально-програмової та методичної документації.* Як відомо, основними навчально-програмовими документами є навчальний план і програми. Нині навчальні плани розробляються відповідно до статусу навчального закладу. У школі за наявності класів з поглибленим вивченням окремих предметів або предметних циклів навчальний план складається або окремо для цих класів, або передбачає виділення додаткових годин на вивчення окремих предметів за межами основного навчального плану.

На відміну від середньої загальноосвітньої школи, у закладах нового типу навчальний процес будується, виходячи з індивідуальних планів, у яких, поряд із загальноосвітніми дисциплінами, запроваджено профільні курси (у ліцєях і гімназіях), а також спеціальні предмети (у професійних ліцєях, коледжах, професійних училищах). Відбір змісту навчання будується на основі інтеграції науки, освіти та передових форм виробництва.

8. *Діагностика дітей.* Під час організації навчання в навчальних закладах нового типу різнобічна діагностика стає одним із важливих критеріїв прийому учнів; переведення їх з класу в клас, зі ступеня на ступінь, визначення їхніх інтересів та професійної спрямованості. Насамперед – це вхідне тестування для визначення проблем у знаннях. Затим – предметні тематичні заліки, причому в кожному тесті слід передбачити наявність додаткової частини, що стимулює вивчення предмета. Переведення учня з одного класу до іншого також здійснюється на основі діагностики – за результатами контрольних робіт, колоквиумів, річних оцінок з предметів, рейтингових іспитів, перевідних екзаменів. Зарахування учнів до навчального закладу нового типу відбувається на основі діагностики рівня їхньої підготовки до навчання, яка одночасно слугує основою для планування та корекції в подальшому педагогічному процесі, для аналізу та оцінки успіхів учнів у навчанні. Діагностуванням визначається можливість кожного учня обирати для себе оптимальний рівень і прагнути його досягти. Учні, які не встигають із професійних предметів (дисциплін), відраховуються або переводяться до загальноосвітньої школи [4].

Отже, можна дійти висновку, що названі особливості значною мірою визначають ступінь відповідності нових форм навчання в нових типах освітніх закладів нормативно-правовим актам нашої держави, сучасним вимогам до організації навчального процесу, економічним і соціальним умовам розвитку країни в цілому та кожного регіону зокрема.

Такі підходи знадобилися нам під час підготовчої роботи та відкриття 1 вересня 2014 року на базі Херсонської загальноосвітньої школи I-III ступенів №1 Херсонської міської ради, що функціонувала з 1976 року, навчального закладу нового типу – гімназії.

Гімназія має 2 профілі: поглиблене вивчення української та іноземної мов (англійської та німецької), історії та правознавства.

У гімназії вивчається дві іноземні мови (англійська – з 1 класу, німецька – з 5), уведено комп'ютерну азбуку (2-4 кл.) та інформатику (5-11 кл.), упроваджено програму «Росток» (1-4 класи), курси «Виховуємо громадянина» (7 кл.), «Практичне право» (8 кл.), «Вступ у шкільне життя», мета якого – формування готовності дітей, які не відвідують дошкільні навчальні заклади, до системного навчання у школі, сприяння їхній адаптації до шкільного життя.

Двері гімназії відчинено для 1033 учнів, які навчаються в 35 класах. Як свідчить порівняльний аналіз контингенту учнів, загальна кількість школярів за останні 3 роки залишається сталою.

Гімназія є базовою для Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради, Херсонського державного університету, навчальний заклад тісно співпрацює з управлінням освіти Херсонської міської ради, методичним кабінетом при управлінні освіти Херсонської міської ради, громадськими організаціями (жіночий клуб «Ініціатива», «Червоний хрест», Херсонська міська рада ветеранів).

Рішенням ради гімназії і педагогічної ради запроваджено гранти «Учень року», «Клас року», «Олімпійська надія», «Зірки мистецтва». Сьогодні гімназія має достатню базу не тільки для навчання, а й для виховання та розвитку гімназистів. Для цього діє широка мережа гуртків, де кожен учень має змогу не лише отримати глибокі знання, а й реалізувати свої природні здібності, творчий потенціал, розкрити талант.

Так, у 2013-2014 навчальному році в гімназії працювало 27 гуртків і спортивних секцій.

Із них :

– естетичний напрямок: шкільний театр мініатюр, вокальний, клуб бального танцю «Тріумф», спортивного танцю «Данс-експрес», хореографія, ритміка, КВК, сценічне мистецтво;

– екологічний: гідробіологія (1-4 класи);

– спортивні секції: футбол, баскетбол, волейбол, художня гімнастика;

– ЮІР та ЮОІР: «Школа безпеки», Загін юних рятувальників, ЮІР;

– військово-патріотичний – «Пам'ять»;

– туристський: «Пішохідний туризм» для учнів початкової та середньої школи;

– краєзнавчий «Юні краєзнавці», «Знавці Херсона»;

– основи техніки та фотомайстерності;

– факультатив «Рівний рівному» (9 класи).

На базі освітнього закладу працює 8 гуртків за різними напрямками від позашкільних закладів міста. Для збереження здоров'я учнів, формування мотивації здорового ставлення до життя створено належні умови для рухової активності дітей: при гімназії функціонують 2 стадіони, 2 спортзали, футбольний, волейбольний та баскетбольні майданчики, 2 танцювальні класи. Уведено заняття з тренінгових методик «Рівний рівному», на базі гімназії проходять заняття клубу зі спортивного танцю «Тріумф».

Щороку учні здобувають визнання на Всеукраїнському рівні як у навчанні, так і у виховній роботі. Серед найяскравіших та значущих перемог – традиційні досягнення у всеукраїнських конкурсах «Найкращий читач України», ЮІР-2010 в МДЦ Артек, «Слідами історії», «Ігри чемпіонів», «Знавці м. Херсона», «Нащадки козацької слави», Всеукраїнський конкурс з вуличного футболу на кубок Олега Блохіна та Міжнародного фестивалю «Столиця запрошує друзів» у Києві.

Кожного року наші гімназисти відкривають нові горизонти творчості, самореалізації. Уперше команда гімназії брала участь у Всеукраїнському конкурсі серед команд КВК ДАІ, який проходив у Дніпропетровську; у Всеукраїнських змаганнях «Автогра за правилами безпеки», що проходили в Києві.

Слід зазначити, що в гімназії останнім часом суттєво вдосконалюється і модель учнівського самоврядування. З цією метою було започатковано зокрема День самоврядування.

Крім того в гімназії постійно проводиться учнівська профілактична акція «Безпечна дорога сьогодні – твоє майбутнє завтра».

Яскравою сторінкою у виховній роботі є інформаційно-просвітницька діяльність учнів гімназії через засоби масової інформації. Так, місцевими телеканалами «Скіфія», ВТВ та УТН знято кілька телерепортажів про яскраві сторінки з роботи учнівського колективу. Традиційно в гімназії проводиться свято для обдарованих «Шлях до Олімпу», на якому відзначаємо найкращих у номінаціях «Спортсмени року», «Найдопитливіші туристи», «За артистизм і винахідливість», «Найкращі знавці правил дорожнього руху», «Кращі екологи».

У рамках виховної роботи гімназії для учнів 1-4-х класів проводяться такі виховні заходи (форма КТС): «Дні здоров'я», «Козацькі розваги», фестиваль «Маленькі зірки», вокальний фестиваль «Пісенне поле», спортивні змагання «Тато, мама, я – спортивна сім'я», виставка «Барви осені», фестиваль «Міс Осінь чарівна» (9-11 класи), «Свято осені», конкурс виробів «Букет замість ялинки» (1-4 класи), свято до Міжнародного жіночого дня 8 Березня, благодійні концерти тощо.

Гімназія тісно співпрацює з позашкільними організаціями, драматичним театром ім. Миколи Куліша, ляльковим театром, філармонією, ККЗ «Ювілейний», з музеями, спортивними школами, Центром науково-технічної творчості.

У наш час суттєво змінилися роль та місце батьків в освітній політиці гімназії, оскільки сім'я є одним із найважливіших соціальних замовників освіти. Тому в закладі активно вивчаються потреби і запити батьків, ураховуються їхні пропозиції при організації профільних класів, формуванні варіативної складової навчального плану, виборі напрямків виховної роботи.

Традиційними в гімназії стали батьківські конференції, родинні свята, батьківська пошта «Довіра», інтелектуальні сімейні конкурси, акції, публічне обговорення проблем. Колегіальним органом управління, поряд з педагогічною радою, є загальногімназійні конференції, Рада гімназії, Рада голів батьківських комітетів класів, Піклувальна рада [3].

Таким чином, новий час потребує нових людей. Нині українському суспільству особливо необхідні компетентні люди з критичним мисленням, здатні до самостійних, відповідальних, творчих дій. Виконати це актуальне завдання можна лише в навчальному закладі інноваційного типу, зокрема й гімназії, де зростає самостійність освітянських закладів, насамперед у виборі стратегії свого розвитку, організації діяльності, методів навчання й виховання.

Подальші дослідження порушеної в статті проблеми вбачаються нам у висвітленні подальших кроків становлення освітніх закладів інноваційного типу відповідно до Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року.

Література:

1. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua>. – Назва з титул. екрану.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: затверджена Указом Президента України від 25 червня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. – Назва з титул. екрану.
3. Офіційний сайт гімназії № 1 м. Херсона [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://school1.com.ua/vse_pro_shkolu.
4. Санльєр Д. Ф. Особенности перехода образовательных учреждений на новые формы обучения [Електронний ресурс] / Д. Ф. Санльєр // Успехи современного естествознания. – 2005. – № 8. – С. 60-62. – Режим доступу : http://www.rae.ru/use/?section=content&op=show_article&article_id=7782265.
5. Юрчонок Ю. В. Генеза авторських шкіл в Україні (80-і рр. XX – початок XXI ст.) : автореф. дис...к. пед. н. / Ю. В. Юрчонок. – Полтава, 2011. – 22 с.

Устинова Н.В.

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕХОДА ТРАДИЦИОННЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ
НА ИННОВАЦИОННЫЕ ФОРМЫ ОБУЧЕНИЯ

В статье на основе теоретического материала, обобщенной практики и собственных разработок в гимназии №1 г. Херсона обобщен перспективный опыт перехода от традиционных учебных заведений к инновационным – лицеям, гимназиям, колледжам, инновационным школам и т.д., в которых внедряется принципиально новая форма организации учебно-воспитательного процесса, основательно закрепляются социальные требования к его организации. Доказано, что гимназия является тем инновационным учебным заведением, где существенно возрастает самостоятельность учительского и ученического коллективов, прежде всего в выборе стратегии развития, организации деятельности, методов обучения и воспитания.

Ключевые слова: традиционные образовательные заведения, инновационные образовательные заведения, принципиально новые формы организации учебно-воспитательного процесса, усиленные социальные требования к его организации.

Ustynova N.V.

PECULIARITIES OF TRANSITION OF TRADITIONAL TEACHING
ESTABLISHMENTS TO INNOVATIVE FORMS OF LEARNING

On the basis of theoretical material, the generalized practice and own developments of Kherson gymnasium №1 perspective experience the transition from traditional to innovative educational institutions - schools, gymnasiums, colleges, innovative schools, etc. is generalized, in which a radically new form of organization educational process is introduced, thoroughly fixed social requirements for its organization. It is shown that high school is the innovative educational institution where the autonomy of teachers and student groups substantially increases, especially in the choice of strategy development, organization of activities, methods of training and education. It is proved that the presence of the type of non-traditional educational institutions in the educational space of Ukraine is both a sign of the times, the withdrawal of public inquiry and the pedagogical search result of teachers. Pedagogical collectives of modern educational institutions of various types are seeking original, individual approaches to training and education of children, develop and implement the author's projects, find its «face». New forms of organization of educational process and new types of educational institutions include: the creation within the traditional secondary schools gymnasium classes, classes tiered training, remedial developmental classes; creating classes with in-depth study of specific subjects, specialized classes; opening of copyright schools, gymnasiums, lyceums, vocational schools, higher vocational schools, colleges; the creation of centers of continuing education.

Key words: traditional teaching establishments, innovative teaching establishments, radically new forms of organization of teaching and upbringing process, earnest demands to organization of teaching and upbringing process.

УДК 37.061

Ястребова В.Я.*

УПРАВЛІННЯ ВЗАЄМОДІЄЮ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ
ІЗ ЗОВНІШНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ

У статті розглядаються сучасні наукові підходи до управління закладами освіти сільської місцевості, оновлення методологічних орієнтирів управлінської діяльності, зокрема виділення аспекту управління взаємодією закладу освіти із зовнішнім середовищем. Як пріоритетний напрямок управління закладом освіти сільської місцевості виділяється забезпечення інтегративних зв'язків з зовнішнім середовищем, також приділяється увага стратегіям взаємодії освітнього закладу із оточуючим середовищем на основі аналізу типу соціокультурної ситуації, управлінню стратегічними можливостями закладів освіти сільської місцевості, партнерським стосункам із суб'єктами соціокультурного середовища.

* © Ястребова В.Я.*